

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ВЕГЕРА-ІЖЕВСЬКА ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 343.13:342.737

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА НЕДОТОРКАННІСТЬ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ
ОСОБИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2018

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Шило Ольга Георгіївна**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності, член-кореспондент Національної академії правових наук України.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор **Гловюк Ірина Василівна**, Національний університет «Одеська юридична академія», завідувач кафедри кримінального процесу;

кандидат юридичних наук, доцент **Луцик Василь Васильович**, Львівський державний університет внутрішніх справ, в.о. завідувача кафедри кримінально-правових дисциплін.

Захист відбудеться «25» травня 2018 р. о «13.00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано «24» квітня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Проблема забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи під час кримінального провадження традиційно належить до тих, що привертають увагу дослідників у силу потенційної можливості істотного обмеження цього права, втручання з боку органів правопорядку до сфери приватності людини. В сучасних умовах цілком обґрунтованим є підвищений суспільний запит на існування в державі ефективного механізму захисту прав людини, в тому числі - й у відносинах із державними органами, діяльність яких у силу їх функціонального призначення так чи інакше поєднана з примусом.

Під час кримінального провадження право на недоторканність житла чи іншого володіння особи зазнає обмеження при проведенні слідчих (розшукових) (далі – С(Р)Д) та негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д), застосуванні окремих заходів забезпечення кримінального провадження (далі – ЗЗКП), що обумовлює необхідність чіткого правового регулювання підстав та порядку їх проведення, повноважень слідчого, прокурора, слідчого судді та суду. Це забезпечує правову визначеність у питанні меж можливого втручання у сферу прав людини, а відтак – дію верховенства права в кримінальному судочинстві. Обмеження конституційного права може визнаватися таким, що не посягає на саму сутність цього права лише за умови, що воно передбачено законом, здійснюється з легітимною метою і є необхідним у демократичному суспільстві. Проте практика свідчить, що порушення права на недоторканність житла не є поодинокими, незважаючи на істотну зміну порядку його забезпечення в КПК України (далі – КПК), а механізм його захисту під час досудового розслідування не може бути визнано ефективним (рішення ЄСПЛ у справі «Кузьменко проти України» від 09.03.2017 р.).

Дослідження проблеми забезпечення права на недоторканність житла неможливе без звернення до наукових праць знаних фахівців у галузі теорії права та конституційного права – Ю.Г.Барабаша, М. І. Козюбри, П. М. Рабіновича, А. Ю. Олійника, В. О. Серьогіна, С.В. Шевчука та ін.

Проблемі забезпечення права на недоторканність житла присвячено наукові дослідження Ю. П. Аленіна, М. В. Багрія, О. В. Білоуса, О. А. Білічак, С. Ю. Бутенко, В. І. Галагана, О. І. Галагана, І. В. Гловюк, В. О. Глушкова, Н. О. Гольдберга, О. М. Дроздова, В. А. Журавля, А. В. Захарко, Т. Г. Ільєвої, О. В. Капліної, О. Б. Комарницької, В. О. Коновалової, О. П. Кучинської, Л. М. Лобойка, І. Ф. Літвінової, В. В. Луцика, В. Т. Маляренка, В. І. Мариніва, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, О. Ю. Татарова, С. Р. Тагієва, Д. Б. Сергєєвої, М. І. Сірого, Л. Д. Удалової, В. Ю. Шепітька, О. В. Швидкової, О. Г. Шило, М. Є. Шумили, О. Г. Яновської та ін.

Тим не менш, багато питань забезпечення права на недоторканність житла в кримінальному провадженні на сьогодні так і не знайшли комплексного доктринального осмислення, а також однозначного вирішення у правозастосовній практиці. Про актуальність теми дослідження свідчать також постійні зміни законодавства, що передбачає порядок проведення С(Р)Д у житлі чи іншому володінні особи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом наукових досліджень кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та є складовою частиною цільової комплексної програми «Судова влада: проблеми організації та діяльності» (номер державної реєстрації 0111U000957). Тема дисертаційної роботи затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого 26 грудня 2014 року (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є отримання нових результатів у вигляді наукових висновків щодо характеристики механізму забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні, виявлення пов'язаних із цим проблем, можливих шляхів їх подолання, встановлення способів удосконалення нормативної моделі забезпечення вказаного права та правозастосування в цій сфері.

Досягнення зазначеної мети зумовлює необхідність вирішення наступних завдань:

- з'ясувати сутність забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні;
- охарактеризувати сутність права на недоторканність житла чи іншого володіння особи як предмету забезпечення в кримінальному провадженні;
- з'ясувати умови обмеження права на недоторканність житла чи іншого володіння особи та встановити суб'єктів його забезпечення;
- виокремити доктринальні та прикладні проблеми забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи при проведенні С(Р)Д та НС(Р)Д і запропонувати шляхи їх вирішення;
- виокремити доктринальні та прикладні проблеми забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи при застосуванні ЗЗКП і запропонувати шляхи їх вирішення;
- сформулювати науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на удосконалення нормативної моделі забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні.

Об'єктом дослідження виступають кримінальні процесуальні відносини, що виникають і розвиваються під час забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні.

Предметом дослідження є забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження і виконання зумовлених нею завдань використовувався комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, які застосовуються у правовій науці.

Звернення до діалектичного методу забезпечило вивчення розвитку нормативних основ забезпечення в кримінальному провадженні права на недоторканність житла чи іншого володіння особи. Системно-

структурний метод застосовувався при виявленні та характеристиці корелятивних зв'язків повноважень слідчого, прокурора, слідчого судді та суду щодо обмеження права на недоторканність житла чи іншого володіння особи та її процесуальних прав щодо захисту цього права. Порівняльно-правовий метод дозволив дослідити нормативні положення, що регулюють підстави та порядок обмеження права на недоторканність житла в законодавстві інших держав. Статистичний метод використовувався при узагальненні матеріалів практики з метою встановлення стану забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні. Соціологічний метод використано з метою проведення анкетування слідчих, прокурорів, адвокатів та суддів. Методи моделювання та абстрагування стали в нагоді при опрацюванні науково-теоретичних моделей змін до КПК з метою вдосконалення правової регламентації вказаного права. Метод узагальнення надав можливість, базуючись на окремих прикладах практики проведення в житлі чи іншому володінні особи С(Р)Д та НС(Р)Д, сформулювати науково обґрунтовані висновки та надати рекомендації прикладного характеру. Задля забезпечення об'єктивності та всебічності проведеного дослідження і достовірності отриманих результатів зазначені методи використовувались комплексно.

Нормативно-правову та інформаційну основу дисертації склали: Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти й документи рекомендаційного характеру, КПК та інші закони України (далі – ЗУ), підзаконні нормативно-правові акти, рішення Конституційного Суду України (далі – КСУ), ЄСПЛ, постанови Верховного Суду України (далі – ВСУ), Інформаційні листи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ), законодавство іноземних держав.

Теоретичну основу роботи склали наукові праці вітчизняних і зарубіжних правників з теорії права, конституційного права, кримінального права та процесу, криміналістики, адміністративного права та інших галузей юридичної науки. Емпіричне підґрунтя дослідження становлять зведені дані анкетування 148 практичних працівників (34 слідчих, 48 прокурорів, 37 адвокатів, 29 суддів м. Києва та Черкаської області), аналіз практики надання дозволу на проведення в житлі чи іншому володінні особи С(Р)Д та НС(Р)Д (понад 300 ухвал слідчих суддів, внесених до Єдиного державного реєстру судових рішень), а також рішення ЄСПЛ.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є однією із перших в українській кримінальній процесуальній науці кваліфікаційною науково-дослідною працею, присвяченою комплексній розробці проблеми забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні, що здійснено з урахуванням новелізації кримінального процесуального законодавства України у зв'язку із конституційною реформою щодо правосуддя. До найбільш вагомих результатів, що містять наукову новизну, слід віднести наступні.

Уперше:

– аргументовано, що обмеження участі адвоката винятково випадками проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи є лише частковим вирішенням проблеми забезпечення права кожного на

професійну правничу допомогу, гарантованого ст. 59 Конституції України. Адвокат має бути допущений слідчим, прокурором до участі в будь-якій слідчій дії, яка проводиться у житлі чи іншому володінні особи, у зв'язку з чим сформульовано відповідні зміни до статті 233 КПК та ч. 1, абз. 3 ч. 3, абз. 2 ч. 5 ст. 236 КПК;

– доведено, що зазначення у статті 13 КПК лише огляду та обшуку не відповідає меті гарантування права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні, оскільки будь-які процесуальні дії в житлі (НС(Р)Д, слідчий експеримент тощо) можуть здійснюватися не інакше як за вмотивованим судовим рішенням. У зв'язку з цим визнано більш раціональним у статті 13 КПК замість слів «проведення в них огляду чи обшуку» зазначити «проведення в них процесуальних дій»;

– констатовано, що у випадку, коли необхідні для надання дозволу на проведення в житлі чи іншому володінні особи С(Р)Д фактичні підстави підтверджуються матеріалами кримінального провадження, проте не знайшли відображення у клопотанні слідчого, прокурора, такі недоліки клопотання не можуть бути компенсовані слідчим суддею шляхом наведення відповідних обставин в ухвалі про надання дозволу на проведення С(Р)Д. Слідчий суддя має відмовити у задоволенні клопотання, що не позбавляє слідчого, прокурора усунути його недоліки, навести в ньому нові відомості та звернутися з клопотанням до слідчого судді;

–аргументовано необхідність зміни порядку розгляду слідчим суддею клопотання слідчого, прокурора про проведення обшуку в невідкладних випадках, коли слідча дія була проведена до постановлення ухвали слідчого судді (ч.3 ст.233 КПК). У таких випадках про розгляд клопотання доцільно повідомляти особу, в житлі чи іншому володінні якої було проведено обшук, яка може брати участь в розгляді клопотання і у такий спосіб захистити свої права та інтереси;

– визнано, що відсутність можливості оскарження дій слідчого, прокурора під час проведення в житлі чи іншому володінні особи С(Р)Д розмиває межі між обмеженням конституційного права і його порушенням, посягає на саму сутність конституційного права і може призвести до втрати його змісту. З огляду на це, обґрунтовано необхідність доповнення предмету оскарження під час досудового розслідування, встановленого ч. 1 ст. 303 КПК, положенням наступного змісту: «дії слідчого, прокурора під час проведення у житлі чи іншому володінні особи слідчих (розшукових) дій»;

– запропоновано доповнити ч. 5 ст. 248 КПК положенням щодо неможливості повторного звернення слідчого, прокурора з клопотанням про дозвіл на проведення НС(Р)Д за відсутності в ньому нових обставин, які не розглядалися слідчим суддею;

– обґрунтовано необхідність встановлення нормативної вимоги щодо здійснення безперервної відеофіксації за допомогою відеозаписувальних технічних засобів під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, що запобігатиме можливим зловживанням при проведенні цієї НС(Р)Д та сприятиме оцінці достовірності отриманих результатів.

Удосконалено:

– підхід, згідно з яким забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні означає: (а) невтручання у здійснення цього права інакше, ніж у відповідності до закону та у випадках, необхідних у демократичному суспільстві в інтересах національної і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням і злочинам, для захисту здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших осіб (негативний обов'язок держави); (б) створення сприятливих умов для його реалізації; охорону цього права, що полягає у перешкоджанні його безпідставному обмеженню і порушенню, а також захист законних інтересів правомочного суб'єкта у випадку порушення його права на недоторканність житла (позитивний обов'язок держави);

– наукову позицію, відповідно до якої з метою забезпечення правової визначеності у питанні законності проникнення до житла на підставі згоди особи пропонується ч. 2 ст. 237 КПК викласти у наступній редакції: «Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами цього Кодексу, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи, за добровільною письмовою згодою особи, яка ним володіє, або у ньому мешкає, або на підставі ухвали слідчого судді». Положенням аналогічного змісту щодо письмової добровільної згоди особи слід доповнити і ч. 5 ст. 240 КПК;

– аргументацію доцільності врахування при застосуванні запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту законного інтересу осіб, які спільно мешкають з підозрюваним, обвинуваченим, що полягає у забезпеченні належного їм права на недоторканність житла чи іншого володіння особи. З цією метою пропонується доповнити ст. 181 КПК нормативним положенням, відповідно до якого домашній арешт обирається, якщо згоду на його застосування надано повнолітніми особами, які спільно мешкають з підозрюваним, обвинуваченим.

Набули подальшого розвитку:

– наукова позиція щодо недоцільності залишення статті 233 КПК у главі 20 КПК і необхідності її трансформування у декілька різних норм, які мають бути розміщені в різних статтях КПК;

– концепція, відповідно до якої ступінь втручання у сферу прав людини під час обшуку має відповідати його правомірній меті. З огляду на це, критично оцінено чинну редакцію статті 236 КПК, яка не передбачає обов'язку слідчого перед проведенням обшуку запропонувати особі видати предмети або документи, що відіграє важливе значення у механізмі забезпечення прав і законних інтересів особи, у житлі або іншому володінні якої має проводитися обшук. Видача цією особою запитуваних предметів чи документів свідчить про досягнення мети обшуку, а тому – відсутність необхідності проведення будь-яких інших дій, пов'язаних із проникненням до житла чи іншого володіння особи. На цій підставі визнано за необхідне доповнити ч. 3 ст. 236 КПК відповідним положенням;

– підхід, згідно до якого першочергове значення для обмеження права на недоторканність житла чи іншого володіння особи, що відбувається при проведенні НС(Р)Д, має об'єктивно існуюча неможливість отримання інформації в інший спосіб. Таке мотивування повинна містити ухвала слідчого судді, що

виступає правовою підставою для проведення НС(Р)Д. З огляду на відсутність цієї вимоги в ст. 248 КПК, наводяться додаткові аргументи щодо необхідності передбачення у ч. 3 ст. 248 КПК серед підстав, які має довести прокурор, слідчий, положення про те, що неможливо отримати відомості про злочин та/або особу, яка його вчинила, в інший спосіб.

На підставі проведеного дослідження сформульовано пропозиції щодо внесення змін і доповнень до ст. ст. 13, 107, 223, 234, 236, 237, 248, 267, 303 КПК.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані: а) в науково-дослідницьких цілях – для подальшого опрацювання на підставі отриманих результатів проблеми забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні; у науково-дослідницькій роботі студентів; б) у нормотворчій діяльності – при удосконаленні чинного кримінального процесуального законодавства України; в) у правозастосовній діяльності – для виконання методичної функції, надання практичної допомоги слідчим, прокурорам, слідчим суддям, суддям у застосуванні закону і в уникненні помилок у їх діяльності; г) у навчально-методичному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників та методичних матеріалів з кримінального процесу; при викладанні курсу кримінального процесу та інших навчальних дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Дисертація виконана на кафедрі кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, обговорена на засіданні кафедри, схвалено нею та рекомендована до захисту. Її основні положення були предметом обговорення на всеукраїнській конференції «Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених» (16.04.2015р., м. Харків); міжнародній науково-практичній конференції «Людина і закон: публічно-правовий вимір» (2–3 жовтня 2015 р., м. Дніпропетровськ); науково-практичних семінарах: «Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення» (27.11.2015р.); Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення» (21.10.2016р.); II всеукраїнській науково-практичній конференції «Правові засади діяльності правоохоронних органів» (19.12.2015р., м. Харків); міжнародній науково-практичній конференції «O noua perspectiva proceselor de integrare europeana din Moldova si Ucraina: aspectul juridica» (25–26 березня 2016 р., м. Кишинів, Молдова).

Публікації. Основні положення та результати дослідження знайшли своє відображення у 6 наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, та в тезах 6 доповідей на наукових та науково-практичних конференціях, у тому числі й міжнародних.

Структура та обсяг дисертації зумовлена предметом, метою і завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів і 7 пунктів, списку використаних джерел (315 найменувань) та додатку. Загальний обсяг рукопису дисертації становить 233 сторінки, із яких основний текст – 190 сторінок, список використаних джерел – 36 сторінок, додатки – 6 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується вибір теми дисертації, її актуальність, зв'язок з науковими програмами, визначаються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, її методологічне й теоретичне підґрунтя, формулюється наукова новизна роботи, з'ясовується практичне значення одержаних результатів, указується ступінь їх апробації.

Розділ 1. «Теоретико-правові основи забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи» складається з 5-ти підрозділів.

У **підрозділі 1.1. «Сутність забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні»** наведено огляд наукових поглядів стосовно розуміння категорії «забезпечення суб'єктивного права» та «механізму забезпечення суб'єктивного права». Зроблено висновок, що на відміну від механізму забезпечення суб'єктивного права, який утворюють правотворча та правозастосовна складова, категорія «забезпечення суб'єктивного права» уособлює діяльнісну складову правореалізаційного характеру, що включає сприяння реалізації права людини, його охорону та захист.

Відзначена особлива роль забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні, оскільки саме ця сфера діяльності компетентних органів держави досить часто балансує на межі законного і обґрунтованого втручання до царини прав людини та їх безпідставного обмеження, а нерідко, як свідчить правозастосовна практика, – і порушення.

У **підрозділі 1.2. «Право на недоторканність житла як предмет забезпечення в кримінальному провадженні»** напідставі системного аналізу положень Конституції України, міжнародних договорів, рішень КСУ, ЄСПЛ й доктринальних позицій визначено правову природу права на недоторканність житла чи іншого володіння особи як конституційного суб'єктивного права, що має значення гарантії інших прав людини - права на повагу гідності, на свободу та особисту недоторканність, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а також невтручання в особисте і сімейне життя. Будучи особистісним (цивільним, громадянським), право на недоторканність житла є невідчужуваним, природним, таким, що належить людині від народження і не залежить від приналежності до конкретної держави. Воно забезпечує свободу і автономію індивіда, його юридичну захищеність від будь-якого зовнішнього втручання. Будучи благом людини, яке необхідне для її існування і розвитку, воно надає можливості особі домагатися від держави його забезпечення і реалізації.

Надано авторську дефініцію права на недоторканність житла чи іншого володіння особи, яке являє собою визнане світовим співтовариством суб'єктивне право людини, сутність якого полягає у її можливості обґрунтовано розраховувати та домагатися від держави і суспільства того, щоб жодна особа без законної підстави не могла проникнути до її житла проти її волевиявлення.

У **підрозділі 1.3. «Поняття «житло чи інше володіння особи» в практиці Європейського суду з прав людини, чинному законодавстві України та доктрині»** досліджено різні підходи до визначення поняття «житло чи інше володіння особи» в аспекті забезпечення його недоторканності в кримінальному

провадженні. Відзначено, що в кримінальному процесі поняття «житло чи інше володіння особи» отримує найбільш широке тлумачення, незалежно від законності підстав набуття особою фактичного права володіння таким майном. Визначальним для визначення поняття житла є те, що в такому місці особа обґрунтовано розраховує на приватність. Це пояснюється правозахисною спрямованістю кримінального процесуального законодавства і може розглядатися як елемент концепції самообмеження держави. Таким чином, у сенсі гарантій статті 8 КЗППЛ право на недоторканність житла виникає із фактичного володіння ним.

Підрозділ 1.4. «Суб'єкти забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні» присвячено з'ясуванню кола осіб, які в силу функціонального призначення їх діяльності в системі кримінального процесу зобов'язані забезпечити право на недоторканність житла чи іншого володіння. Суб'єктами забезпечення цього права визнано: а) учасників кримінального провадження, уповноважених на звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення процесуальної дії, його обґрунтування та доведення в суді наявності підстав для обмеження цього конституційного права людини у спосіб, передбачений КПК; б) осіб, уповноважених здійснювати процесуальну дію в житлі чи іншому володінні особи на підставі ухвали слідчого судді, суду, в) захисника підозрюваного, обвинуваченого; адвоката особи, у житлі чи іншому володінні якої проводиться процесуальна дія, а також г) слідчого суддю, суд, до відання якого належить розгляд клопотання про проведення процесуальної дії в житлі чи іншому володінні особи та оцінка допустимості отриманих доказів.

У підрозділі 1.5. «Відповідальність за порушення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи під час здійснення кримінального провадження» розглянуто види юридичної відповідальності за порушення вказаного права - кримінальної, цивільно-правової, дисциплінарної, кримінальної процесуальної. Враховуючи неоднаковість наукових підходів до характеристики кримінальної процесуальної відповідальності, автором приділено увагу аналізу підстав її настання в аспекті теми дослідження.

Розділ 2. «Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи при проведенні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій» складається з 2-х підрозділів.

Підрозділ 2.1. «Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи при проведенні слідчих (розшукових) дій» містить сім пунктів.

У пункті 2.1.1. «Особливості правового регулювання порядку проведення слідчих (розшукових) дій у житлі чи іншому володінні особи» дисертантом аналізуються проблемні питання нормативного регулювання порядку проведення С(Р)Д у житлі чи іншому володінні особи, зокрема, звертається увага на необхідність чіткого унормування порядку проникнення до житла з метою проведення в ньому огляду

місця події, надання особою, яка володіє житлом чи в ньому мешкає, добровільної письмової згоди на проведення в ньому огляду або слідчого експерименту тощо.

У пункті 2.1.2. «Правовий статус особи, у житлі чи іншому володінні якої проводяться слідчі (розшукові) дії, як елемент механізму забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи» здійснено спробу комплексного аналізу процесуальних прав і обов'язків особи, у житлі чи іншому володінні якої проводяться С(Р)Д. З метою забезпечення права на приватність пропонується надати цій особі право заявити клопотання про проведення С(Р)Д без участі понятих (незважаючи на поширеність пропозицій щодо скасування інституту понятих, при проведенні дисертантом анкетуванні практичних працівників абсолютна їх більшість (72% від 148 опитаних, серед яких 36 адвокатів; 34 прокурори; 17 слідчих та 21 суддя) висловилися на підтримку цього інституту).

Позитивно оцінюючи законодавчі новели щодо допуску адвоката до участі в проведенні обшуку, дисертант відзначає необхідність поширення цього правила на всі С(Р)Д, що проводяться в житлі чи іншому володінні особи, у зв'язку з чим пропонується доповнити статтю 223 КПК окремою частиною відповідного змісту (при анкетуванні практичних працівників з питання доцільності впровадження обов'язкового допуску адвоката до участі в будь-якій С(Р)Д, яка проводиться в житлі чи іншому володінні особи, 124 респондентів (83%) із 148 опитаних висловилися за доцільність такого порядку).

У пункті 2.1.3. «Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи при зверненні слідчого, прокурора до слідчого судді для отримання дозволу на проведення слідчої (розшукової) дії» акцентовано увагу на особливостях обґрунтування клопотання слідчого, прокурора про проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи, конкретизації в ньому відомостей, що обумовлюють необхідність проведення цієї С(Р)Д, та неможливість отримати доступ до речей і документів за допомогою інших процесуальних дій.

У пункті 2.1.4. «Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи слідчим суддею» піддано критичній оцінці практику повернення слідчим суддею клопотання про надання дозволу на проведення обшуку в разі невідповідності його вимогам закону, а також відповідні наукові пропозиції. Дисертантом обстоюється думка, що прийняття слідчим суддею вказаного рішення виходить за межі його компетенції і суперечить функціональному призначенню його діяльності. Також у роботі відзначається неможливість компенсаторної функції ухвали слідчого судді в тих випадках, коли клопотання слідчого, прокурора не відповідає вимогам закону, проте в матеріалах, що надані слідчому судді, містяться відомості на користь прийняття рішення про надання дозволу на обшук.

Позитивно оцінюється законодавча новація щодо обов'язкового фіксування за допомогою технічних засобів кримінального провадження під час розгляду питань слідчим суддею (ч. 4 ст. 107 КПК), яка є гарантією дотримання слідчим суддею вимог закону щодо дослідження всіх обставин, що мають значення для прийняття законного і обґрунтованого рішення (проте лише 40% опитаних респондентів її підтримали).

У пункті 2.1.5. «Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи під час виконання ухвали слідчого судді» проаналізовано недоліки правового регулювання порядку проведення обшуку за відсутності осіб у житлі чи іншому володінні; критично оцінено чинну редакцію статті 236 КПК, яка не передбачає обов'язку слідчого перед проведенням обшуку запропонувати особі видати предмети або документи, що відіграє важливе значення у механізмі забезпечення прав і законних інтересів особи, у житлі або іншому володінні якої має проводитися обшук; відзначається, що право безперешкодного фіксування проведення обшуку за допомогою відеозапису має належати не лише стороні захисту (як закріплено в ч. 3 ст. 107 КПК), а й адвокату особи, у житлі чи іншому володінні якої проводиться С(Р)Д.

У пункті 2.1.6. «Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в невідкладних випадках» визнано за доцільне передбачити в законі підстави проникнення до житла чи іншого володіння особи в невідкладних випадках із застосуванням такої юридичної конструкції, яка б мала загальний характер для всіх процесуальних дій, що у таких випадках можуть бути проведені (адже при анкетуванні слідчих та прокурорів з питання застосування ч. 3 ст. 233 КПК з метою проведення в житлі не тільки обшуку, а й інших слідчих дій 29 респондентів висловилися, що без ухвали слідчого судді може бути проведено лише обшук; 38 вважають, що в такому порядку у невідкладних випадках має проводитися і огляд місця події; 30 розповсюджують цей порядок на будь-який огляд житла чи іншого володіння особи і 6 вважають за доцільне проведення також і слідчого експерименту). Дисертантом аргументовано необхідність зміни порядку розгляду слідчим суддею клопотання слідчого, прокурора про проведення обшуку в невідкладних випадках, коли цю С(Р)Д було проведено до постановлення ухвали слідчого судді (ч.3 ст.233 КПК). У таких випадках про розгляд клопотання доцільно повідомляти особу, в житлі чи іншому володінні якої було проведено обшук, яка може брати участь в розгляді клопотання і у такий спосіб захистити свої права та інтереси.

У пункті 2.1.7. «Теоретико-правові аспекти оскарження процесуальних дій, проведених у житлі чи іншому володінні особи» з урахуванням практики ЄСПЛ, зокрема, рішення у справі «Кузьменко проти України» (09.03.2017р.) проаналізовано проблему забезпечення ефективного судового захисту прав та інтересів особи, в житлі чи іншому володінні якої проведено С(Р)Д. Визнано, що відсутність можливості оскарження дій слідчого, прокурора під час проведення С(Р)Д у житлі чи іншому володінні особи розмиває межі між обмеженням конституційного права і його порушенням, посягає на саму сутність конституційного права і може призвести до втрати його змісту. З огляду на це, обґрунтовано доповнити предмет оскарження під час досудового розслідування, встановлений ч. 1 ст. 303 КПК, положенням наступного змісту: «дії слідчого, прокурора під час проведення у житлі чи іншому володінні особи слідчих (розшукових) дій».

Підрозділ 2.2. «Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій» присвячено дослідженню особливостей правового

регулювання порядку обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Проаналізовано гарантії забезпечення права на недоторканність житла при проведенні цієї НС(Р)Д, до яких, зокрема, належать передбачені законом підстави та процесуальний порядок отримання дозволу на її проведення, правила допустимості доказів, отриманих у результаті проведення цієї дії, а також порядок повідомлення особи про проведення щодо неї цієї дії. Проте, ці гарантії не є достатніми, адже запобігти можливим зловживанням або фальсифікації при проведенні цієї дії, а також забезпечити достовірність отриманих результатів, на переконання дисертанта, може лише здійснення безперервної відеофіксації за допомогою відеозаписувальних технічних засобів. З огляду на це, пропонується доповнити таким положенням ст. 267 КПК.

Розділ 3. «Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження» складається з 2-х підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи при застосуванні запобіжних заходів» автор звертається до аналізу порядку застосування домашнього арешту та затримання, пов'язаних із необхідністю проникнення до житла чи іншого володіння особи. Зазначається, що здійснення працівниками Національної поліції контролю дотримання підозрюваним, обвинуваченим умов домашнього арешту обмежує конституційне право на недоторканність житла осіб, які з ним спільно проживають. З огляду на це, пропонується доповнити ст. 181 КПК положенням, відповідно до якого домашній арешт обирається, якщо згоду на його застосування надано повнолітніми особами, які спільно проживають з підозрюваним, обвинуваченим. Автор також обґрунтовує доцільність покладення контрольної функції за дотриманням підозрюваним, обвинуваченим умов запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту на працівників органу пробації.

Розглянуто низку проблемних питань, що виникають під час затримання особи, поєднаного із проникненням до житла. Здійснений автором аналіз ч. 2 ст. 208 КПК та ч. 1 ст. 204 КПК у взаємозв'язку надав підстави констатувати наявність їх колізії, яку з огляду на ст. 29 Конституції України та ст. 5 КЗПЛ запропоновано усунути шляхом виключення з тексту статті 208 КПК частини другої.

У підрозділі 3.2. «Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи при застосуванні інших заходів забезпечення кримінального провадження» досліджуються проблемні питання застосування приводу, тимчасового доступу до речей і документів та арешту майна як ЗЗКП, що у певних випадках обмежують конституційне право на недоторканність житла чи іншого володіння. Зазначається, що в разі неможливості здійснити привід у зв'язку з тим, що підозрюваний, обвинувачений, свідок не надають згоди на проникнення у житло чи інше володіння та відмовляються добровільно виконати ухвалу про привід, особа, яка виконує ухвалу, має письмово повідомити слідчого суддю, суду про причини її невиконання.

Констатовано відсутність нормативного регулювання порядку виконання ухвали слідчого судді, суду про арешт майна (на відміну від досить детального нормативного забезпечення порядку застосування

арешту майна), необхідність якого обумовлена інтересами особи, на майно якої накладено арешт, а також потребою забезпечення її права на недоторканність житла чи іншого володіння.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає в отриманні нових результатів у вигляді наукових висновків щодо характеристики механізму забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні, виявленні пов'язаних із цим проблем, можливих шляхів їх подолання, встановленні способів удосконалення нормативної моделі забезпечення вказаного конституційного права та правозастосування у цій сфері. Проведене дослідження дає можливість сформулювати такі висновки і пропозиції.

1. Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні, перш за все, означає невтручання у здійснення цього права інакше, ніж у відповідності до закону та у випадках, необхідних у демократичному суспільстві, в інтересах національної і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням і злочинам, для захисту здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших людей (негативний обов'язок держави). Крім того, забезпечення вказаного права передбачає діяльність суду, слідчого судді та учасників кримінального провадження, спрямовану на створення сприятливих умов для його реалізації; його охорону, що полягає у перешкоджанні його безпідставному обмеженню, а також захисті законних інтересів правомочного суб'єкта у випадку порушення його права на недоторканність житла (позитивний обов'язок держави).

2. Як предмет забезпечення у царині кримінального судочинства право на недоторканність житла чи іншого володіння особи являє собою визнане світовим співтовариством суб'єктивне право людини, сутність якого полягає у її можливості обґрунтовано розраховувати та домагатися від держави і суспільства того, щоб жодна особа без законної підстави не могла проникнути до її житла чи іншого володіння проти її волевиявлення.

Будучи особистісним (цивільним, громадянським), право на недоторканність житла чи іншого володіння особи є невідчужуваним, природним, таким, що належить людині від народження і не залежить від приналежності до конкретної держави. Воно забезпечує свободу і автономію індивіда, його юридичну захищеність від будь-якого зовнішнього втручання. Будучи благом людини, яке необхідне для її існування і розвитку, воно надає можливості особі домагатися від держави його забезпечення і реалізації.

Функціональне призначення права на недоторканність житла полягає у тому, що воно створює оптимальні умови для нормального буття людини та забезпечує реалізацію її інших природних прав - права на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність, невтручання в особисте і сімейне життя. Специфічний характер права на недоторканність житла чи іншого володіння особи надає підстави

для його характеристики як права-гарантії. Його метою є охорона особистого простору людини, в якому вона може вільно вести приватне життя, спілкуватися з іншими особами, почувати себе у безпеці тощо.

3. Умовами обмеження конституційного права людини, в тому числі й права на недоторканність житла чи іншого володіння особи (яке не є абсолютним), є наступні положення: 1) таке обмеження має бути передбачено законом; 2) воно повинно переслідувати легітимну мету; 3) воно має бути пропорційним та обґрунтованим.

Суб'єктами забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи під час здійснення кримінального провадження є: а) його учасники, які уповноважені звертатися до слідчого судді з клопотанням про проведення процесуальної дії, обґрунтовувати та доводити в суді наявність підстав для обмеження цього конституційного права людини у спосіб, передбачений КПК; б) його учасники, уповноважені проводити процесуальну дію в житлі чи іншому володінні особи на підставі ухвали слідчого судді, суду, в) захисник підозрюваного, обвинуваченого, адвокат особи, у житлі чи іншому володінні якої проводиться процесуальна дія, а також г) слідчий суддя, суд, до відання якого належить розгляд клопотання про проведення процесуальної дії у житлі чи іншому володінні особи та оцінка допустимості отриманих доказів.

4. З урахуванням правової природи процесуальної функції слідчого судді, змагальності кримінального провадження відзначається неможливість компенсаторної функції ухвали слідчого судді за результатами розгляду клопотання слідчого, прокурора про надання дозволу на обшук. Навіть якщо із поданих слідчим, прокурором матеріалів, якими обґрунтовується клопотання, вбачаються підстави для проведення запитуваної слідчої дії, проте у клопотанні такі підстави не зазначені, слідчий суддя має відмовити у задоволенні клопотання, що не позбавляє слідчого, прокурора усунути його недоліки, навести в ньому нові відомості та повторно звернутися до слідчого судді.

Обмеження участі адвоката винятково випадками проведення обшуку є лише частковим вирішенням проблеми забезпечення права кожного на професійну правничу допомогу, гарантованого ст. 59 Конституції України. Адвокат має бути допущений слідчим, прокурором до участі в будь-якій слідчій дії, яка проводиться у житлі, а також при виконанні ухвали слідчого судді, суду про арешт майна. Пропонується доповнити статтю 223 КПК окремою частиною, у якій слід передбачити загальне положення наступного змісту: «Слідчий, прокурор не має права заборонити учасникам слідчої (розшукової) дії, яка проводиться у житлі чи іншому володінні особи, користуватися професійною правничою допомогою адвоката. Слідчий, прокурор зобов'язаний допустити адвоката на будь-якому етапі проведення слідчої (розшукової) дії». При сприйнятті такої пропозиції положення аналогічного змісту стосовно участі адвоката у проведенні обшуку (ч. 1, абз. 3 ч. 3, абз. 2 ч. 5 ст. 236 КПК) пропонується виключити.

Право безперешкодного фіксування проведення обшуку за допомогою відеозапису має належати не лише стороні захисту (як закріплено в ч. 3 ст. 107 КПК), а й адвокату особи, у житлі чи іншому володінні

якої проводиться слідча дія. З огляду на це, визнається за необхідне доповнити ч. 3 ст. 107 КПК відповідним положенням.

Істотним недоліком чинного законодавства є відсутність в ньому механізму оскарження дій та рішень слідчого, прокурора, слідчого судді, якими обмежено право на недоторканність житла. Це розмиває межі між обмеженням конституційного права і його порушенням, посягає на саму сутність конституційного права і може призвести до втрати його змісту. У зв'язку з цим пропонується доповнити предмет оскарження, встановлений ч. 1 ст. 303 КПК, новим пунктом наступного змісту: «дії слідчого, прокурора під час проведення у житлі чи іншому володінні особи слідчих (розшукових) дій», надавши право їх оскаржувати особі, прав і законних інтересів якої вони стосуються.

5. Надання невідкладного судового захисту особі, яка затримана за підозрою у вчиненні злочину, потребує нормативного врегулювання права підозрюваного на оскарження затримання, в тому числі, пов'язаного з проникненням до житла чи іншого володіння, та процесуального порядку розгляду таких скарг. Відсутність зазначених нормативних вимог негативно позначається на механізмі реалізації права особи на оскарження законності та обґрунтованості її затримання, передбаченого ст. 29 Конституції України.

За межами правового регулювання порядку застосування домашнього арешту як запобіжного заходу залишився законний інтерес осіб, які спільно мешкають з підозрюваним, обвинуваченим, стосовно забезпечення належного ним конституційного права на недоторканність житла. З метою захисту цього інтересу пропонується доповнити ст. 181 КПК положенням, відповідно до якого домашній арешт обирається, якщо згоду на його застосування надано повнолітніми особами, які спільно мешкають з підозрюваним, обвинуваченим.

Аналіз ч. 2 ст. 208 КПК та ч. 1 ст. 204 КПК у взаємозв'язку дає підстави констатувати наявність їх колізії, яку з огляду на ст. 29 Конституції України та ст. 5 КЗПЛ пропонується усунути шляхом виключення з тексту статті 208 КПК частини другої.

6. Враховуючи, що ступінь втручання у сферу прав людини під час обшуку має відповідати його правомірній меті, на критичну оцінку заслуговує чинна редакція статті 236 КПК, яка на відміну від статті 183 КПК України 1960 р., не передбачає обов'язку слідчого перед проведенням обшуку запропонувати особі видати предмети або документи. Це положення відіграє важливе значення у механізмі забезпечення прав і законних інтересів особи, у житлі або іншому володінні якої має проводитися обшук. Адже видача нею запитуваних предметів чи документів свідчить про досягнення мети обшуку, а відтак – відсутність необхідності проведення будь-яких інших дій, пов'язаних із проникненням до її житла. Тож, пропонується доповнити ч. 3 ст. 236 КПК положенням наступного змісту: «Перед початком обшуку слідчий пропонує особі, у житлі чи іншому володінні якої планується провести обшук, видати зазначені в ухвалі предмети чи документи та/або вказати місце, де переховується розшукувана особа. У разі відмови виконати ці вимоги слідчий проводить обшук».

Констатовано колізію ч.1 ст. 267 КПК та п.п. 1.11.17 п. 1.11 Інструкції про організацію проведення НС(Р)Д та використання їх результатів у кримінальному провадженні від 16.11.2012 р. в частині визначення мети обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Розширення Інструкцією встановлених КПК складових мети цієї НС(Р)Д порушує право на недоторканність житла чи іншого володіння особи, оскільки надає можливість проводити вказану НС(Р)Д з метою, що не передбачена КПК. Зважаючи на це, пропонується змінити редакцію п.п. 1.11.17 п. 1.11 зазначеної Інструкції і виключити з його тексту слова «або з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження».

Першочергове значення для обмеження права на недоторканність житла чи іншого володіння особи, що відбувається при проведенні НС(Р)Д, має об'єктивно існуюча неможливість отримання інформації в інший спосіб. Таке мотивування повинна містити ухвала слідчого судді, що виступає правовою підставою для проведення НС(Р)Д. З огляду на відсутність цієї вимоги в ст. 248 КПК, в роботі визнано необхідним передбачити у ч. 3 ст. 248 КПК серед підстав, які має довести прокурор, слідчий, положення про те, що неможливо отримати відомості про злочин та/або особу, яка його вчинила, в інший спосіб.

З метою попередження можливим зловживанням при проведенні обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи запропоновано встановити нормативну вимогу щодо здійснення безперервної фіксації цієї НС(Р)Д за допомогою відеозаписувальних технічних засобів.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. *Вегера І.* Проблемні питання забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи при проникненні до нього у невідкладних випадках під час кримінального провадження. *Юрист України.* 2015. №3-4 (32-33). С.97-102.
2. *Вегера І.* Проблемні питання участі адвоката при проведенні обшуку. *Підприємництво, господарство і право.* 2016. Вип. 7. С. 143-147.
3. *Вегера-Іжєвська І.В.* До питання сутності забезпечення права на недоторканність житла в кримінальному провадженні. *Молодий вчений.* 2017. № 5 (45). С. 239-243.
4. *Вегера-Іжєвська І.В.* Проблемні питання забезпечення права на недоторканність житла під час проведення обшуку. *Jurnalul juridic national: teorie și practică.* 2017. № 1. С. 130-133.
5. *Вегера-Іжєвська І.В.* Правовий статус особи, у житлі чи іншому володінні якої проводиться обшук. *Проблеми законності.* 2017. Вип. 137. С. 157-167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2017_137_17
6. *Вегера-Іжєвська І. В.* Суб'єкти забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні. *Юридичний вісник.* 2017. № 2. С. 238–242.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Vehera Iryna. The essence of the right to inviolability of the home or other property in criminal proceedings. *Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених*: матеріали Всеукр. конф. (м. Харків, 16 квітня 2015 р.). м. Харків, 2015. С. 95-97.

2. Вегера І.В. Особливості правового регулювання підстав проникнення до житла чи іншого володіння особи за відсутності її згоди та без ухвали слідчого судді. *Людина і закон: публічно-правовий вимір*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 2-3 жовтня 2015 р.). Дніпропетровськ, 2015. С. 78-80.

3. Вегера І.В. Обґрунтування рішення суду про надання дозволу на проведення обшуку у випадках загрози вчинення терористичного акту: практика Європейського суду з прав людини. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матеріали пост. діюч. наук.-практ. семінару. (Харків, 27 листопада 2015р.). Харків, 2015. С. 23-26.

4. Вегера І.В. До питання обов'язкової участі слідчого або прокурора в судовому засіданні щодо розгляду слідчим суддею клопотання про надання дозволу на проведення обшуку. *Правові засади діяльності правоохоронних органів*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 19 грудня 2015 р.). Харків, 2015. С. 236-237.

5. Вегера І.В. Участь адвоката у проведенні обшуку як гарантія забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи. *O noua perspectiva proceselor de integrare europeana din Moldova si Ucraina: aspectul juridica*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кишинів, 25-26 березня 2016 р.). м. Кишинів, 2016. С. 170-172.

6. Вегера-Іжевська І.В. Сутність конституційного права на недоторканність житла та гарантії його забезпечення під час досудового розслідування. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матеріали пост. діюч. наук.-практ. семінару. (Харків, 21 жовтня 2016 р.). Харків, 2016. С. 14-18.

АНОТАЦІЯ

Вегера-Іжевська І.В. Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2018.

У роботі комплексно досліджено механізм забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні.

Здійснено аналіз забезпечення цього права при проведенні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій у житлі чи іншому володінні особи; приділено увагу проблемам участі адвоката

при проведенні процесуальних дій у житлі; забезпечення участі особи, у житлі чи іншому володінні якої було проведено обшук у невідкладних випадках, в розгляді клопотання слідчим суддею, оскарження проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи, отримання згоди володільця житла на проникнення до нього та проведення процесуальних дій.

Розглянуто проблемні питання забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи при застосуванні окремих заходів забезпечення кримінального провадження.

На підставі дослідження чинного правового регулювання, правозастосовної практики, правових позицій ЄСПЛ, а також наявних у науці кримінального процесу доктринальних підходів обґрунтовано пропозиції, спрямовані на удосконалення законодавства України в частині регулювання забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи.

Ключові слова: недоторканність житла чи іншого володіння особи, забезпечення суб'єктивного права, обмеження суб'єктивного права, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, заходи забезпечення кримінального провадження.

АННОТАЦІЯ

Вегера-Ижевская И.В. Обеспечение права на неприкосновенность жилища или иного владения лица в уголовном производстве. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2018.

В работе комплексно исследован механизм обеспечения права на неприкосновенность жилища или иного владения лица в уголовном производстве. Дана характеристика правовой природы данного конституционного права, под которым диссертантом предложено понимать признанное международным сообществом субъективное право человека, сущность которого заключается в его возможности обоснованно рассчитывать и добиваться от государства и общества, чтобы никто без законного основания не мог проникнуть в его жилище против его волеизъявления.

Отдельное внимание в работе уделено вопросу субъектов обеспечения права на неприкосновенность жилища или иного владения лица в уголовном производстве, а также видам их юридической ответственности за невыполнение или ненадлежащее выполнение обязанностей, связанных с таким обеспечением.

Осуществлен анализ обеспечения данного права во время проведения следственных (розыскных) и негласных следственных (розыскных) действий; уделено внимание проблемам участия адвоката при проведении процессуальных действий в жилище, обеспечения участия лица, в жилище или ином владении которого был проведен обыск в неотложных случаях, в рассмотрении следственным судьей

ходатайства следователя, прокурора о даче разрешения на производство обыска, обжалования проведения следственных (розыскных) действий в жилище или ином владении лица; рассмотрены проблемные вопросы проведения в жилище или ином владении лица следственных (розыскных) действий по его согласию. При анализе указанной проблематики акцентировано внимание на нормативном регулировании и правоприменительной практике в части проведения обыска, осмотра, следственного эксперимента в жилище или ином владении лица, обследования публично недоступных мест, жилища или иного владения лица как негласного следственного (розыскного) действия.

Исследованы проблемные вопросы обеспечения права на неприкосновенность жилища или иного владения лица при применении отдельных мер обеспечения уголовного производства, а именно – задержания, домашнего ареста, привода, временного доступа к предметам и документам, наложения ареста на имущество.

Аргументирована целесообразность учета при избрании меры пресечения в виде домашнего ареста законного интереса лиц, совместно проживающих с подозреваемым, обвиняемым, в соблюдении их права на неприкосновенность жилища. С целью обеспечения подозреваемого неотложной судебной защитой констатирована необходимость нормативного регулирования его права на обжалование задержания, в том числе связанного с проникновением в жилище или иное владение лица.

На основании анализа действующего правового регулирования, следственной, прокурорской и судебной практики, правовых позиций ЕСПЧ, а также представленных в науке уголовного процесса доктринальных подходов сформулированы и обоснованы предложения, направленные на усовершенствование действующего законодательства Украины в части регулирования механизма обеспечения права на неприкосновенность жилища или иного владения лица во время осуществления уголовного производства.

Ключевые слова: неприкосновенность жилища или иного владения лица, обеспечение субъективного права, ограничение субъективного права, следственные (розыскные) действия, негласные следственные (розыскные) действия, меры обеспечения уголовного производства.

SUMMARY

Vegera-Izhevskaya I.V. Provision of the right of inviolability of the housing or other possession of person in a criminal proceeding. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining of the Candidate of Legal Sciences degree, speciality 12.00.09 «Criminal Procedure and Criminalistics, Forensic Sciences, operational and search activity» - Yaroslav Mudry National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2018.

The mechanism of ensuring provision of the right of inviolability of the housing or other possession of person in criminal proceedings is examined in the work.

The analysis of ensuring provision of this right during conducting of investigation (inquiry) and secret investigation (inquiry) actions in the housing or other possession of person; attention is paid to problems of the lawyer in conducting procedural actions in the housing; ensuring the participation of the persons in the housing or other possession of which the search was conducted in urgent cases, in consideration of the intercession by the investigating judge, the appeal against the investigation actions in the housing or other possession of a person, obtaining the consent of the owner of the housing to enter it and conducting procedural actions.

The problematic issues of provision of the right of inviolability of the housing or other possession of person in the time of the application of certain measures to ensure criminal proceedings.

Based on the study of the current legal regulation, legal practice, legal position of the ECHR, as well as the science of criminal process of the doctrinal approaches justified proposals for improvement of legislation concerning the regulation of the right to inviolability of the home or other possession of a person.

Key words: inviolability of the housing or other possession of person, provision of subjective law, limitation of subjective law, investigation (inquiry) and secret investigation (inquiry) actions, measures of providing criminal proceedings.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент Фомін С.Б.

Підписано до друку 12.04.2018 р. Формат 60x90/16
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік. – вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 144

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.